

# ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

**Мета вивчення теми:** ознайомлення зі значенням, сутністю та характеристикою інновацій та інноваційної діяльності підприємства; характеристикою, класифікацією інвестицій підприємства та їх роллю у розвитку ринкових умов господарювання, складом та структурою виробничих інвестицій, показниками та шляхами підвищення ефективності використання інвестицій.

## План

1. Сутність і значення інвестиційної діяльності підприємства, її суб'єкти і об'єкти.
2. Поняття, склад і структура інвестицій.
3. Виробничі інвестиції, їх склад і структура.
4. Основні показники оцінки та шляхи підвищення ефективності виробничих інвестицій.

**1.** Інвестиційна діяльність — це сукупність практичних дій інвесторів та учасників щодо здійснення інвестицій для одержання доходу чи прибутку.

Основною метою здійснення інвестиційної діяльності є забезпечення ефективного здійснення інвестиційної стратегії підприємства, яка досягається шляхом реалізації таких завдань:

- досягнення високих темпів економічного розвитку підприємства;
- максимізація доходів (прибутків) від інвестиційної діяльності;
- мінімізація інвестиційних ризиків;
- забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

До об'єктів інвестиційної діяльності можна віднести:

- будь-яке майно, в тому числі основні фонди і оборотні кошти в усіх галузях та сферах народного господарства;
- цінні папери;
- цільові грошові вклади;
- науково-технічна продукція;
- інтелектуальні цінності;
- інші об'єкти власності та майнові права.

Суб'єктами (інвесторами і учасниками) інвестиційної діяльності можуть бути громадяни і юридичні особи України та іноземних країн, а також держави.

Інвестори — суб'єкти інвестиційної діяльності, які приймають рішення про вкладення власних, позичкових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування.

Учасниками інвестиційної діяльності можуть бути громадяни та юридичні особи України, інших держав, які забезпечують реалізацію інвестицій як виконавці замовлень або на підставі доручення інвестора.

Формування інвестиційних ресурсів підприємство здійснює за рахунок як власних, так і залучених коштів.

До власних джерел фінансування капітальних вкладень підприємства належать внески засновників підприємства ; акумульовані амортизаційні відрахування; кошти створених на підприємстві фінансових резервів і фондів; кошти, отримані від реалізації непотрібного майна; доходи, отримані від продажу цінних паперів, придбаних на фінансовому ринку; доходи, отримані від здачі майна в оренду, тощо.

До залучених джерел фінансування капіталовкладень підприємства належать кошти, отримані від розміщення на фінансовому ринку власних цінних паперів (акції, облігації), довготермінові кредити банків, інвестиції іноземних партнерів у створення спільних підприємств.

Користування зовнішніми джерелами довготермінового фінансування потребує від підприємства певних витрат. Так, випуск і продаж цінних паперів підприємства потребує витрат на їх випуск і оплату послуг фінансових посередників за їх розміщення на фінансовому ринку, у подальшому -- виплату дивідендів акціонерам і процентів власникам облігацій.

Залучення банківських позик пов'язане з необхідністю повернення основних сум боргу з виплатою процентів за користування кредитом.

Для державних підприємств джерелами фінансування капіталовкладень можуть бути також кошти державного і місцевого бюджетів, державних позабюджетних благодійних фондів.

Формування структури джерел фінансування капіталовкладень залежить від дії багатьох факторів, таких як діюча система оподаткування підприємств; темпи зростання обсягів реалізації продукції підприємства, їх стабільність; структура активів підприємства; стан ринку капіталів; кредитна політика національного банку країни та ін.

**2. Забезпечення стабільності функціонування підприємства, підвищення конкурентоспроможності його продукції, зміцнення позиції на ринку значною мірою визначаються ефективністю здійснюваних ним інвестицій.**

Інвестиції -- це види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту.

З метою обліку, аналізу, планування і контролю використання інвестиції класифікують за певними ознаками.

Залежно від об'єкта вкладання коштів розрізняють інвестиції реальні й фінансові.

Реальні інвестиції -- це вкладення капіталу в різні сфери діяльності й галузі народного господарства з метою відтворення реальних матеріальних і нематеріальних активів підприємства. Такі інвестиції часто називають виробничими інвестиціями, або капітальними вкладеннями.

Фінансові інвестиції -- це вкладення капіталу для придбання цінних паперів, що випускаються підприємствами або державними й місцевими органами влади з метою отримання прибутку у вигляді дивідендів або процентів.

За характером участі в інвестуванні розрізняють інвестиції прямі й непрямі.

Прямі інвестиції -- це вкладення коштів в певні об'єкти інвестування безпосередньо інвестором без залучення фінансових посередників (інвестиційних компаній і фондів).

Непрямі інвестиції— це вкладення індивідуальними інвесторами коштів в об'єкти інвестування із залученням фінансових посередників. У цьому разі фінансові посередники шляхом випуску і розміщення власних цінних паперів об'єднують кошти індивідуальних інвесторів, які в подальшому використовують для здійснення масштабних інвестицій. Отриманий від цих інвестицій дохід посередники розподіляють між індивідуальними інвесторами пропорційно до вкладених ними коштів.

За термінами інвестування розрізняють коротко- та довгострокові інвестиції.

За формою власності інвестиційних ресурсів розрізняють інвестиції приватні, державні, іноземні та спільні.

Приватними називають інвестиції, які здійснюють громадяни та підприємства недержавної форми власності.

Державними називають інвестиції, які здійснює держава в особі уряду і державних підприємств.

Іноземними інвестиціями називають усі види цінностей, які вкладають іноземні інвестори в об'єкти інвестування на території України.

Спільні інвестиції здійснюють інвестиційні фонди і компанії. Джерелом спільних інвестицій є кошти індивідуальних інвесторів, які придбали інвестиційні сертифікати, випущені інвестиційними фондами та компаніями.

За регіональною ознакою розрізняють інвестиції внутрішні та зовнішні.

Внутрішні інвестиції -- це вкладення інвесторами капіталу всередині країни, зовнішні -- за її межами.

**3.** Під виробничими інвестиціями (капітальними вкладеннями) розуміється сукупність одноразових витрат, що спрямовуються на просте і розширене відтворення основних засобів та об'єктів соціальної інфраструктури підприємства.

З метою планування, обліку і контролю виробничі інвестиції класифікують за такими ознаками: відтворювальною, технологічною структурою, призначенням, галузевою належністю, способом виконання робіт, джерелами фінансування, формами власності.

Відтворювальна структура виробничих інвестицій відображує співвідношення довготермінових витрат підприємства на нове будівництво, розширення, реконструкцію, технічне переозброєння і підтримку потужностей діючих підприємств.

До нового будівництва належить спорудження на нових майданчиках об'єктів основного, допоміжного і невиробничого призначення новостворюваних підприємств, а також філіалів і окремих виробництв, які здійснюються з метою створення нової виробничої потужності і які після введення в експлуатацію перебуватимуть на самостійному балансі.

Розширення діючих підприємств передбачає будівництво додаткових виробництв на діючому підприємстві, а також будівництво нових і розширення існуючих окремих виробничих цехів та об'єктів основних фондів на території діючих підприємств і прилеглих до них площах. Розширенням є також будівництво філій і виробництв, які після введення в експлуатацію не перебуватимуть на самостійному балансі.

Під реконструкцією діючих підприємств розуміють перебудову існуючих цехів і об'єктів основних фондів, що пов'язано з удосконаленням виробництва і підвищенням його техніко-економічного рівня на основі досягнень науки і техніки.

Технічне переозброєння діючих підприємств -- це комплекс заходів з підвищення техніко-економічного рівня окремих виробництв, цехів і дільниць на основі впровадження передової техніки та технології, механізації та автоматизації виробництва, модернізації і заміни застарілого й фізично зношеного устаткування на нове, більш продуктивніше.

Підтримання потужностей діючого підприємства передбачає виконання робіт, пов'язаних з відновленням основних засобів, що вибувають у процесі виробничої діяльності.

За технологічною структурою виробничі інвестиції поділяють на витрати, пов'язані з будівельними, монтажними роботами, придбанням усіх видів устаткування, інструменту та інвентарю, іншими капітальними роботами та послугами.

За призначенням виробничі інвестиції розподіляються на такі, що спрямовані для виробничого і невиробничого використання.

До капіталовкладень виробничого призначення включають вкладення капіталу в об'єкти, які після завершення їх будівництва функціонуватимуть у сфері матеріального та нематеріального виробництва: промисловості, сільському господарстві, будівництві, на транспорті, зв'язку тощо.

До капіталовкладень невиробничого призначення належать вкладення капіталу в об'єкти житлового та комунального господарства, установи охорони здоров'я, фізичної культури, соціального забезпечення, освіти тощо.

За галузевою належністю капіталовкладення поділяють на такі, що здійснюються у промисловості, сільському господарстві, транспорті, будівництві та інших галузях народного господарства.

За способом здійснення будівельно-монтажних робіт капіталовкладення поділяють на такі, що виконуються підрядним і господарським способами.

При будь-якому способі виконання будівельно-монтажних робіт визначають кошторисну вартість будівництва згідно з встановленими цінами, тарифами і розцінками на будівельно-монтажні роботи, яка й є вартістю на спорудження об'єкта.

За формою власності розрізняють державні та приватні капітальні вкладення. Державні капіталовкладення здійснюються за рахунок державних коштів і призначені для виконання державних програм розвитку окремих галузей і підприємств. Приватні капіталовкладення фінансуються за рахунок як власних коштів підприємств, організацій, так і з залученням зовнішніх джерел (позики, кредити).

**4.** Офіційна методика оцінки економічної ефективності виробничих інвестицій (капітальних вкладень) передбачає визначення їх загальної (абсолютної) та порівняльної економічної ефективності.

Абсолютна ефективність капітальних вкладень показує загальну величину їх віддачі та обчислюється зіставленням величини економічного ефекту з

величиною самих затрат. Абсолютну ефективність інвестицій можна оцінити за допомогою показників:

1. Коефіцієнт економічної ефективності капітальних затрат ( $E_p$ ):

$$E_p = \frac{\Delta\P}{KB}, \text{ або } E_p = \frac{\Pi}{KB},$$

де  $\Delta\P$  -- приріст прибутку підприємства у випадку вкладення капіталу у реконструкцію, модернізацію, технічне переоснащення, грн.;

$\Pi$  -- загальна сума прибутку для новостворюваних об'єктів, грн.;

$KB$  - загальна сума виробничих інвестицій (капіталовкладень), грн.

2. Строк окупності капіталовкладень  $T_{ок}$ , який є оберненим показником до  $E_p$ :

$$T_{ок} = \frac{KB}{\Delta\P}, \text{ або } T_{ок} = \frac{KB}{\Pi}, \text{ років.}$$

Розрахунки порівняльної ефективності капітальних вкладень здійснюють тоді, коли треба вибрати кращий із можливих проектів інвестування виробництва.

Показником порівняльної ефективності капітальних вкладень є мінімум приведених витрат ( $Вприв$ ):

$$Вприв = C_i + E_n * KB_i, \text{ грн.,}$$

де  $C_i$  -- собівартість річного випуску продукції по  $i$ -му варіанту капіталовкладень, грн.;

$KB_i$  -- капіталовкладення по  $i$ -му варіанту, грн.;

Приведені витрати можуть визначатись і в розрахунку на одиницю продукції.

Той проект вважається найкращим з економічної точки зору, при якому сума приведених витрат є мінімальною.

Сучасна практика оцінювання ефективності реальних інвестицій використовує певні базові принципи й методичні підходи.

При оцінюванні ефективності капіталовкладень слід ураховувати основні базові принципи. Розглянемо їх.

1. Оцінювати ефективність проектів інвестування капіталу потрібно на основі порівняння обсягу інвестованих коштів, з одного боку, і сум та термінів повернення інвестованого капіталу -- з іншого.

2. При визначенні необхідного обсягу інвестиційних витрат слід ураховувати як основні, так і супутні витрати капіталу. Це пояснюється тим, що при інвестуванні крім основних затрат, передбачених проектом, підприємство часто несе й супутні витрати, спричинені реалізацією цього проекту. Тому їх так само необхідно враховувати при оцінюванні ефективності здійснення капіталовкладень.

3. Повернення інвестованого капіталу оцінюється на основі показника грошового потоку від інвестицій.

Під грошовими потоками від інвестицій (ГП) розуміються отримані від їх реалізації чистий прибуток і суми амортизаційних відрахувань:

$$ГП = П + А, \text{ грн.},$$

де П -- річний прибуток, отриманий у результаті реалізації інвестицій, грн.;  
А -- річна сума амортизаційних відрахувань, грн..

4. Приведення майбутніх грошових потоків від інвестицій до їхньої теперішньої вартості (дисконтування). Оскільки грошові кошти під впливом фактору часу знецінюються, вартість теперішніх грошей (тобто їх купівельна спроможність) перевищує вартість грошей, що будуть отримані в майбутньому. Такий вплив часу на вартість грошей ураховується шляхом дисконтування майбутніх грошових коштів. Дисконтування передбачає коригування майбутніх потоків грошей на коефіцієнт, який відповідає певній дисконтній ставці, що враховує ризик і непевність, пов'язані з фактором часу. В умовах очікування постійного річного темпу інфляції застосовують постійну річну ставку дисконту і теперішню вартість отриманих у майбутньому грошових потоків обчислюють за формулою:

$$ТВ = \sum_{t=1}^T \frac{ГП_t}{(1+r)^t}, \text{ грн.},$$

де ТВ -- теперішня вартість майбутніх грошових потоків від інвестиційного проекту, грн.;

t -- період, років; t

ГП<sub>t</sub> -- грошовий потік, очікуваний у t-му році від реалізації проекту, грн.;

r -- річна ставка інфляції (у вигляді десяткового дробу);

$\frac{1}{(1+r)^t}$  -- коефіцієнт коригування майбутніх сум грошових потоків.

5. Диференційований вибір дисконтної ставки. Ставки для дисконтування грошових потоків від реалізації різних проектів вибирають диференційовано з урахуванням таких факторів, як очікуваний темп інфляції, премії за ризик, імовірність низького рівня платоспроможності, тривалість періоду інвестування тощо.

Виходячи з наведених принципів розраховують основні характеристики інвестиційних проектів — чисту теперішню вартість, індекс прибутковості, термін окупності, внутрішню ставку дохідності.

Чиста теперішня вартість (ЧТВ) характеризує загальний абсолютний ефект від реалізації інвестицій і обчислюється як різниця між теперішньою вартістю майбутніх грошових потоків, отриманих протягом періоду експлуатації об'єкта інвестування, і сумою початкових інвестицій:

$$ЧТВ = ТВ - П, \text{ грн.},$$

де ТВ -- теперішня вартість грошових потоків проекту, грн.;

П -- початкові інвестиції, грн..

Якщо чиста теперішня вартість проекту перевищує нуль, проект має бути схвалений як прибутковий, якщо ж вона має від'ємне значення або дорівнює нулю, то проект слід відхилити, оскільки його реалізація призведе до збитків або не принесе підприємству додаткового доходу на вкладений капітал.

Інша характеристика інвестиційного проекту -- індекс прибутковості (Іп) -- загалом дуже близький до чистої теперішньої вартості. Індекс прибутковості порівнює теперішню вартість майбутніх грошових потоків з початковими інвестиціями:

$$I_p = TV : П.$$

Проект, який має індекс прибутковості більший за одиницю, схвалюється як прибутковий, а якщо цей індекс менший за одиницю — відхиляють.

Період окупності (Ток) інвестицій характеризує кількість років, за які будуть відшкодовані початкові інвестиції. Період окупності визначається як відношення початкових інвестицій до середньорічної величини дисконтованих грошових потоків:

$$T_{ок} = \frac{П}{ГП_{диск}}, \text{ рік,}$$

де ГП<sub>диск</sub> -- середньорічна величина дисконтованих грошових потоків, грн.

Середньорічну величину дисконтованих грошових потоків визначають так:

$$ГП_{диск} = \frac{ТВ}{T_{експ}}, \text{ грн.,}$$

де ТВ -- теперішня вартість грошових потоків від проекту, грн.;

Т<sub>експ</sub> -- кількість років експлуатації об'єкта інвестування, протягом яких очікується надходження грошових потоків.

Внутрішня ставка доходу (ВСД) характеризує рівень прибутковості здійснених інвестицій, що дорівнює дисконтній ставці, за якої чиста теперішня вартість проекту дорівнює нулю. Це можна записати у вигляді

$$\sum_{t=1}^n ГП \frac{1}{(1+d)^t} - П = 0,$$

де ГП -- річні грошові потоки, грн.;

d -- дисконтна ставка (внутрішня ставка доходу);

n -- кількість років надходження грошових потоків.

З метою схвалення рішення про прийнятність проекту внутрішню ставку доходу порівнюють з необхідною ставкою дохідності діяльності підприємства, яку визначають виходячи з вартості залучення капіталу і ступеня ризику проекту. Якщо значення внутрішньої ставки доходу перевищує необхідну ставку, то проект вважають прибутковим.

## Висновки

Таким чином, інвестиційна діяльність підприємства спрямована на примноження існуючих активів та підвищення конкурентоспроможності підприємства.

У ширшому трактуванні інвестиції являють собою вкладення капіталу з метою наступного його збільшення і можуть здійснюватися у різноманітних формах. Дуже важливе значення має вибір оптимальної структури джерел

фінансування інвестицій, оскільки дає змогу підприємству мінімізувати витрати на залучення капіталу, знизити ризик втрати платоспроможності й запобігти банкрутству.

Виробничі інвестиції — це видатки на створення, розширення, реконструкцію та технічне переозброєння основного капіталу, а також на пов'язані з цим зміни оборотного капіталу, оскільки зміни в товарно-матеріальних запасах здебільшого залежать від руху видатків на основний капітал. Виробничі інвестиції забезпечують підприємству зміцнення і розвиток його матеріально-технічної бази, упровадження нових технологій виробництва, зростання потужностей.

Оцінка економічної ефективності інвестицій є достатньо багатогранною і передбачає врахування широкого спектра показників, методів і підходів.

### **Питання для самоконтролю**

1. Охарактеризуйте суб'єкти і об'єкти інвестиційної діяльності згідно з чинним законодавством України.
2. Назвіть основні джерела формування інвестиційних ресурсів підприємства.
3. Які особливості відрізняють поняття: інвестиції та капітальні вкладання?
4. Як класифікують інвестиції?
5. Охарактеризуйте склад виробничих інвестицій.
6. Які показники економічної ефективності виробничих інвестицій Вам відомі? За якими формулами вони визначаються?
7. Назвіть шляхи підвищення економічної ефективності виробничих інвестицій.

### **Рекомендована література**

1. Блонська В.І., Васильців Т.Г., Гринкевич С.С., Заярна Н.М. та ін. Економіка підприємства: теорія і практикум (За редакцією доц. Міщенко Н.Г., доц. Ященко О.І.): Навчальний посібник. -- Львів: „Магнолія 2006”, 2008, С. 289 -- 336.
2. Бойчик І.М. Економіка підприємства: Навч. посібник.—Вид. 2-ге, доповн. і переробл. -- К.: Атіка, 2007, С. 216 – 269.
3. Економіка підприємства: навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів / В.В. Краснова, І.О. Ахновська, М.В. Бандура та ін.; за заг. ред, В.В. Красної. – Донецьк: ДонНУ, 2012, С. 197 -- 232.
4. Ковальчук І.В. Економіка підприємства: Навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – (Вища освіта ХХІ століття), С. 311 -- 364.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції», затверджене Наказом Міністерства фінансів України № 91 від 26.04.2000р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
6. Про інвестиційну діяльність: Закон України №1560-ХІІ 18.09.1991р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
7. Скибінська З. М. Економіка та організація виробництва: Навч. посіб / З.М. Скибінська, Т.Г. Гринів. – К.: Знання, 2012, С. 175 – 201.